

SED YARDIMI MI MAHKUM PARASI MI? EŞLERİ CEZAEVİNDE OLAN ROMAN KADINLAR ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Esmâ GÜÇ ÇINAR¹

ORCID: 0000-0001-6414-4722

Hüseyin Zahid KARA²

ORCID: 0000-0003-4503-2703

Öz

Pek çok etken bir kenara, başta eğitim ve istihdam süreçlerine entegrasyonda sıkıntılar yaşayan Romanlar arasında suçluluk, neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirilebilecek döngüsel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik kaygılarla işlenen suçlar ise Roman aile yapısını doğrudan etkilemekte, cezaevine giren erkekler eşleri ve çocuklarını dışarıda gelir kaynağı olmadan bırakmaktadır. Bu noktada kamusal yardımlar devreye girerek başta Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED) olmak üzere pek çok yardım, eşi cezaevinde olup çocuğu bulunan Roman kadınlara sunulmaktadır. Bu çalışma, Manisa ilinde ikamet eden ve eşi cezaevinde olan 12 Roman kadın ile nitel desende fenomenolojik bir saha araştırması olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında Roman kadınların sosyal yardım fenomenine ilişkin görüş ve düşünceleri irdelenmiştir. Katılımcılarla derinlemesine mülakat yapılmış ve aile ilişkileri, cezaevi, sosyal yardım temaları doğrultusunda araştırma verileri işlenmiştir. Ortaya çıkan ifadeler ışığında eşleri cezaevinde olan çocuk sahibi Roman kadınlara sağlanan kamusal SED yardımının cezaevi ile hiçbir ilişkisi olmamasına rağmen sıklıkla “mahkum parası”, “cezaevi parası” olarak adlandırıldığı görülmüştür. Ayrıca, SED yardımını öğrenme biçimleri irdelendiğinde katılımcıların çoğunun yardımı cezaevindeki eşlerinden veya cezaevi çevresinden öğrendiği ortaya koyulmuştur. Elde edilen bulgular, SED hizmetinin müracaatçılar tarafından algılanması konusunda sorunlar yaşandığını göstermektedir. Özellikle cezaevine girmeye destek olur nitelikte bir yardım algısının oluşması, suç işlemenin caydırıcılığı konusunda soru işaretlerini gündeme getirmektedir.

Anahtar kelimeler: Romanlar, Kadın, SED Yardımı, Cezaevi, Nitel Araştırma

¹ Sosyal Çalışmacı, Akhisar Sosyal Hizmet Merkezi, E-Posta: esmaguc59@gmail.com

² Araştırma Görevlisi, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, E-Posta: zkara@sakarya.edu.tr

SED Aid Or Prisoner's Money?

A Qualitative Research on Roman Women Whose Husbands Are In Prison

Abstract

Delinquency is a cyclical phenomenon that can be evaluated within a cause-effect relationship among the Roma people, who experience difficulties in integration into education and employment processes, due to the influence of many different factors. Crimes committed with economic concerns directly affect the Roman family structure, and the men who go to prison leave their wives and children outside without a source of income. At this point, public aids come into play and many aids, especially the Social and Economic Support Service (SED), are offered to Roma women whose husbands are in prison and have children. This study was carried out as a phenomenological field research in a qualitative design with 12 Roma women residing in Manisa and whose husbands are in prison. Within the scope of the research, the opinions and thoughts of Roman women about the social aid phenomenon were examined. In-depth interviews were conducted with the participants and research data were processed in line with the themes of family relations, prison and social assistance. In the light of the statements that emerged, it has been observed that the public SED assistance provided to Roma women with children whose spouses are in prison is often referred to as "prisoner's money" or "prison money", although it has nothing to do with the prison. In addition, when examining the way Roma learn about SES aid, it is revealed that most of the participants learned about help from their husbands in prison or from the prison environment. The findings show that there are problems in the perception of the HIA service by the clients. In particular, the perception of help that supports going to prison raises questions about the deterrence of committing a crime.

Keywords: *Romans, Woman, SED Aid, Prison, Qualitative Research.*

GİRİŞ

Romanlar, Türkiye dışında da birçok ülkede varlığını sürdüren, genelde buldukları toplumdaki yaşam tarzları açısından farklılaştırılmış, kimisi yerleşik kimisi gezgin, genelde sosyal dışlanma, ayrımcılık ve nefret söylemi çerçevesinde dezavantajlı grup olarak değerlendirilmesi nedeniyle sosyal hizmetin hedef kitlesi olan bir topluluktur. Göçebe yaşantılarının da etkisiyle Romanların bir kısmı Hindistan'dan, İran, Ermenistan, Türkiye ve Avrupa'ya yayılmış (Fraser, 1992; Lewry, 1999; Hancock, 2002'den akt. Kolukırcık, 2009:11); bir kısmı da Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya ulaşarak (Marushiakova, 2001'den akt. Kolukırcık, 2009: 11-12) birçok ülkeye dağılmış ve yaşadıkları ülkenin sosyal yaşantısına kısmi düzeyde uyum sağlamışlardır.

Türkiye'de etnik kökene dayalı nüfus sayımının gerçekleştirilmemesi sebebiyle Roman nüfusu hakkında kesin bilgiler olmamakla birlikte Avrupa Komisyonu Raporu'nda (2011) Türkiye'de yaşayan Roman nüfusu 3,8 milyon olarak tahmin edilmiştir. Böylesine büyük bir nüfus grubu olarak Romanlar, kendilerine has kültür ve yaşantıları ile varlıklarını günümüze kadar taşımıştır. Kendilerine has kültür ve yaşam tarzlarının toplumun kalanından farklı olmasının da etkisiyle, tarihsel süreç içerisinde Romanlara ilişkin geliştirilen algı, tutum ve yargılar Romanların; toplumsal yaşam içerisinde birer insan olarak varoluşları itibarıyla sahip oldukları haklardan tam anlamıyla faydalanamamalarına, sosyoekonomik sistemler içerisinde kapsayıcı bir şekilde yer bulamamalarına ve dezavantajlı konuma düşmelerine sebep olmuş ve olmaktadır. Nitekim, genelde şehirlerin uç mahallelerinde, zor şartlar altında ve sağlıksız koşullarda gerek göçebe gerek yerleşik düzende yaşayarak yaşamlarını sürdürmeye çalışan Romanlar, ister yerleşik isterse göçebe olsun, genelde bir arada yaşamaktadırlar (Taylan ve Barış, 2015: 22).

Homojen yapılarını koruma eğilimleri ve toplumun kalanından farklılaşan yaşantıları Romanların toplum tarafından öteki olarak algılanmasına ve dışlanmalarına sebep olmuştur. Ayrıca, söz konusu ayrımcılıklar ve topluma entegrasyonun sağlanamaması sebebiyle, başta eğitim olmak üzere istihdam ve barınma gibi temel haklardan faydalanamamaları, Romanların dezavantajlı konumlarının yeni nesillere aktarılması durumunu beraberinde getirerek önemli bir nüfus grubunun süregelen problemlerle baş başa kalmasına zemin oluşturmuştur.

Yaşanan problemlerin küreselleşmenin zaman içerisinde artan etkisiyle beraber, küresel mekanizmalara eklenememe diğer yoksul kesimlerde olduğu gibi

Romanları da bir bilinmezliğe sürüklemektedir. Bu anlamda başta sosyoekonomik yaşamın getirdiği zorluklar, Romanlar açısından derin yaraların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kolukırık, 2004: 40). Nitekim, düşük gelir, sosyal yardımlara bağımlılık, yoksunluk, yoksulluk kültürü, kayıt dışı istihdam, işsizlik, marjinal sektörde istihdam, sokakta çalışmak, çocuk işçiliği, dilencilik, suç işleme ve suçta sürüklenme gibi sorunlar Romanlarla ilgili mevcut sorunları ortaya koymak için değinilebilecek temel anahtar kelimeler konumunda ifade edilebilecektir.

Aile, Ekonomik Yaşam ve Suçluluk Ekseninde Romanlar

Romanlar, “yaşayan hayat okulu” olarak adlandırdıkları aileyi yaşamlarının merkezine koymaktadırlar. Öyle ki, bir Roman grubu içerisindeki ailenin sahip olduğu otorite ve güç, o ailenin akrabalık ilişkilerine verdiği önem ile doğru orantılıdır. Aileyi güçlü kılan bir diğer unsur ise, aile üyelerinin sayısıdır. Roman aile yapısı genellikle geniş aile karakterlidir. Geniş aile yapısı pek çok açıdan güç sağlamakla birlikte ekonomik iş gücünün temelini teşkil etmesi itibarıyla önemsenmektedir. Bu bağlamda Romanlarda ailenin ekonomik hayattaki öneminin büyük olduğu söylenebilecektir. Öyle ki, yerleşik hayata geçmiş olan ailelerin çocukları genellikle ayakkabı boyacılığı, simit satıcılığı veya dilencilik yoluyla sokakta çalıştırılarak aile ekonomisine katkıda bulunmaktadır (Özkan, 2000: 47). Yapılan birçok araştırmada sokakta çalışan/çalıştırılan çocukların önemli bir kısmının, Roman ailelerin çocukları olduğu bulgulanmıştır (Taylan ve Barış, 2016: 23).

Roman ailelerinde çocuk işçiliği düzeyinde değerlendirilebilecek çalışma örneklerinin görülmesindeki en temel gerekçelerden biri istihdam ve yoksulluk temelli sorunlardır. Türkiye özelinde ele alındığında, Romanların çoğunluğu ekonomik yoksunluk yaşamaktadır. Sosyal dışlanmanın en belirgin ögesi yoksulluktur. Sosyal güvenlik kapsamında istihdam edilen Roman sayısının azlığı yoksulluk ve gelir sürekliliği noktasında önemli bir etkidir. Nitekim Romanların çalıştığı işler, çoğu zaman geçici, yarı zamanlı ve kayıt dışıdır. Aynı zamanda bu işlerde, genellikle sağlık ve güvenlik kaygıları göz ardı edilerek çalışılmaktadır (Uzpeder vd., 2008).

Çalışma koşulları ve süreleri dikkate alındığında düşük, güvencesiz ve kayıt dışı istihdamın varlığı, geleneksel roman zanaatleri karşısında modern ürün ve yöntemlere yönelik talep artışı, Romanlarda yoksulluk olgusunu derinleştirerek gündeme taşımaktadır. Ayrıca göçler, kentleşme ve kentsel dönüşüm politikaları Romanlar arasındaki mesafeyi artırarak geleneksel yardım ve destek mekanizmalarının da işlevselliğini zedelemektedir. Ayrımcılık ve sosyal dışlanma

orijinli problemler, esasında Romanlar gibi pek çok kesimi etkilemekte iken Romanlara karşı geliştirilen ön yargılar yaşanan yoksulluğu daha da derinleştirmektedir (Marsh, 2008).

Eğitim sistemine adapte olamamak, yaşanan çevrenin sosyokültürel yapısı, ekonomik sıkıntılar gibi faktörler Romanlarda sapma davranışlarını tetiklemektedir (Güler ve Parlıyan, 2020). Özellikle derin yoksulluk olgusu, Romanlarda suç işleme davranışına sebep olan önemli faktörlerden birisidir. Çalışma hayatında Romanların yer almasının ekonomik refah sayesinde suç işleme eğilimini düşüreceği ifade edilmesi (Aşkın, 2011) söz konusu ilişkiyi destekler niteliktedir.

Buraya kadarki kısımdan hareketle çalışma kapsamında irdelenen özgün noktaya geçiş yapmak gerekirse, suç işleme davranışının bir sonucu olarak hüküm giyme ve cezaevine girme, Roman ailelerinde ekonomik sıkıntıları ve sosyal yardım ihtiyacını gündeme getirmektedir. Esasında söz konusu durum sadece Roman aileleri için değil toplumda kendine herhangi bir etnik veya kültürel kimlik aidiyetiyle yer bulan her ailenin sorunu olarak ifade edilebilecektir. Fakat Roman ailelerinde bu durumun daha derin olmasının sebebi, daha önce bahsedilen yoksulluk döngüsü, eğitim, kapalı kültür, dışlanma ve istihdam sorunlarıyla birebir ilişkilidir.

TÜİK (2019) istatistiklerine göre 2009-2019 yılları arasında çeşitli suçlardan cezaevine giren kişilerin %48,09'u evli bireylerden oluşmaktadır. Evli olduğu halde cezaevinde olan erkeklerin oranı ise %46,25 olarak açıklanmıştır. Bu durum evli olduğu halde cezaevinde olan erkeklerin önemli bir çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Evliliğin diğer aktörü olan kadının konumu ve durumu söz konusu oran dikkate alındığında oldukça önemli ve üzerinde çalışılması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cezaevi süreciyle erkek açısından iş ve gelir kaybının yaşanması aileyi doğrudan etkilemekte, kadının çalışmıyor olması durumu ise sosyal yardımlara ve destek mekanizmalarına ihtiyaç duymasına yol açmaktadır. Literatürdeki araştırmalar mahkûm yakınlarının ekonomik yüküne sosyal ve psikolojik açıdan birçok farklı sorunun da eşlik ettiğini ve bu durumun eşi cezaevinde olanları daha da zor bir pozisyona soktuğunu göstermektedir (Loucks, 2004).

Yaşanan durumun ekonomik yüküne psikolojik ve sosyal yönleri de dahil olduğunda eşi cezaevinde olan kadının Roman kimliği ayrıca bir faktör olarak ifade edilebilecektir. Özellikle erken yaşta evlenen Roman kadınların eşleri

cezaevinde olduğu sürece kendilerine ve varsa çocuklarına bakmakla yükümlü olması, devletin sosyal yardım mekanizması için bir hizmet kitlesini meydana getirmektedir. Nitekim yıllardan beridir Romanlara yönelik sosyal yardım ve destekler sağlanmakta, bununla ilgili önemli reformlar yapılmaktadır.

Romanlara Yönelik Politikalar ve Sosyal Yardımlar

Roman Vatandaşlara yönelik hazırlanan politikaların en güncel ve önemli dayanağı, 64. Hükümet 2016 Yılı Eylem Planında yer verilen “Roman vatandaşların sorunlarının çözümüne yönelik daha önce atılmış adımlar değerlendirilerek yeni çalışmalar başlatılacaktır” ibaresinden temellenmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinatörlüğünde hazırlanmış olan Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi (2016-2021) ve bu belge doğrultusunda oluşturulan “Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi I. Aşama Eylem Planı (2016-2018)” ve “II. Aşama Eylem Planı (2019-2021)” bu temeli oluşturan belgelerdir. Söz konusu belgeler Türkiye’deki Roman vatandaşlara yönelik temel hizmetler ve sosyal hizmetlerin sunumu ve kapsamı için rehber niteliğindedir.

Romanların kamu kaynaklarıyla buluşturulmasını kolaylaştıracak danışmanlık hizmetlerinin sunumu ve yaygınlaştırılması; engelli ve yaşlı gibi dezavantajlı Romanların hakları hakkında bilgilendirilmesi; toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve kız çocuklara yönelik her türlü şiddetin engellenmesi; erken yaşta evlilikler konusunda farkındalık, takip ve müdahalelerin gerçekleştirilmesi (ASPB, 2017) gibi hedefler Romanlar ile sürdürülecek profesyonel çalışmaların odağını ortaya koyacak şekilde Roman eylem planında kendisine yer bulmuştur.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sunulmakta olan; gıda yardımları, barınma yardımları, yakacak yardımları, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardımlar, muhtaç asker ailelerine yapılan yardımlar, öksüz ve yetim yardımı, muhtaç asker çocuğu yardımı, doğum yardımı, elektrik tüketim desteği, eğitim materyali yardımı, şartlı eğitim yardımı, öğle yemeği yardımı, ücretsiz ders kitabı, öğrenci taşıma barınma ve iaae yardımı, engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması, yurt inşası, şartlı sağlık yardımı (sağlık ve gebelik), engelli ihtiyaç yardımı, GSS prim ödemeleri, GSS katılım payı ödemesi, kronik hastalara yönelik yardım programı, çoklu doğum yardımı, kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan hastalara elektrik fatura bedeli ve kesintisiz güç kaynağı desteği, sağlık yardımları, aşevleri, afet/acil durum yardımları, terör zararı yardımları, yaşlılık aylığı, engelli aylığı, engelli yakını aylığı (18 yaşından küçük engelliler için), silikozis hastalarına yapılan yardımlar (ASHB, 2020) şeklinde sıralanabilecek tüm yardım programları

Roman vatandaşları da dahil olmak üzere toplumun genelini kapsayacak şekilde çeşitli şartlar doğrultusunda sunulmaktadır.

Fırat ve İlhan'ın (2019) gerçekleştirdiği araştırmaya katılan Romanların yarısından fazlası (%57) karşılaştıkları maddi sorunların çözümünde Valilik, belediye, vakıf, dernek ve hayırseverlerden aldıkları sosyal yardımlar ile geçimlerini sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ekseninde çeşitli alanlarda profesyonellerle yapılan yardım ve hizmetler Roman nüfusu ve benzer marjinal nüfus grupları için harekete geçirilmiş durumdadır.

Bu çalışmada ise kamu kaynaklı yardımlardan olan "Sosyal ve Ekonomik Destek" (SED) yardımından faydalanan Roman kadınların söz konusu yardımı tanınması, alması ve değerlendirmesi üzerinde bir değerlendirme yapılacaktır. Nitekim araştırmacıların gözlemlerinden hareketle belirlenen bu konu, Roman kadınlarda SED algısının eşin cezaevinde olmasıyla ilişkilendirildiğine dair algıyı irdelemek amaçlı çalışılmıştır.

Araştırmanın temel kanısı, Roman kadınlardaki SED algısının yanlış ilişkilendirildiği üzerinedir. Araştırmanın amacı ise ortadaki yanlış anlaşılmanın algılayıcısı konumundaki Romanlar tarafından nasıl algılandığını ortaya koyarak mevcut soruna ilişkin çözüm stratejilerine veri sunmaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nitel desende tasarlanan çalışmalarda, seçilmiş bir grubun belirli bir fenomene ilişkin deneyim ve görüşlerinin ele alındığı araştırma türü fenomenolojik araştırma kapsamında sınıflandırılmaktadır (Creswell, 2016). Bu araştırma, eşin cezaevinde olan roman kadınların aile içi ilişkilere, cezaevine ve sosyal yardımlara ilişkin deneyim ve bakış açılarını ortaya koyması dolayısıyla fenomenolojik bir alan araştırması kapsamında planlanmıştır. Araştırma kapsamında mülakat ve anlatı tekniklerinden faydalanılmıştır. Araştırma nitelik bakımından betimleyici, açıklayıcı ve temaları ortaya çıkarıcı özelliktedir.

Araştırma akışında öncelikle alanyazın araştırması yapılarak ele alınan konuya ilişkin bilgiler derlenmiştir. Derlenen bilgiler ışığında, araştırmanın mülakat soruları ve toplanan verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın uygulama safhası teorik çalışmanın tamamlanması sonrasında hayata geçirilmiştir.

Araştırma Soruları

- Eşin cezaevinde bulunan Roman kadınların aile ilişkileri algısı nasıldır?

- Eşi cezaevinde bulunan Roman kadınların geçim süreçlerine ve eşlerinin cezaevi yaşantısına ilişkin algısı nasıldır?
- Eşi cezaevinde bulunan Roman kadınların devlet tarafından sunulan SED yardımına ilişkin algıları nasıldır?
- Eşi cezaevinde bulunan Roman kadınların devlet tarafından sunulan sosyal yardımlardan faydalanma durumları nasıldır?

Araştırma Grubunun Belirlenmesi

Araştırma grubu, 2020 yılı içerisinde Manisa ilinde ikamet eden ve eşi cezaevinde bulunan roman kadınlardan oluşturulmuştur. Araştırma grubunun belirlenmesinde kartopu örneklem yönteminden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında eşi cezaevinde bulunan 18 roman kadına ulaşılmış fakat araştırmaya katılım göstermeyi kabul eden 12 roman kadın ile araştırmanın uygulama safhası gerçekleştirilmiştir.

Araştırma grubuna dahil edilmek için gerekli özellikler aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- Katılımcının kadın olması,
- Katılımcının evli olması,
- Katılımcının eşinin cezaevinde bulunması,
- Katılımcının yaşının 18'den fazla olması,
- Katılımcının araştırmaya katılmaya gönüllü olması.

Veri Toplama Yöntemi, Araçları ve Analiz

Nitel desende fenomenolojik olarak tasarlanan bu araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Mülakatlar ortalama otuz dakika sürede gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar ile eşi cezaevinde bulunan roman kadınların aile ilişkileri, cezaevi ve sosyal yardıma ilişkin algıları ve beklentileri üzerinde durulmuştur. Araştırmanın katılımcılarından rıza alınarak mülakatlar kayıt altına alınmıştır. Mülakat verilerinin analizi alınan ses kayıtlarının yazılı ortama aktarılması ve tema ve kodların ortaya çıkarılması ile gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Demografik Bulgular

Tablo 1. Demografik Bulgular

	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı
Katılımcı 1	33	5.sınıf terk	Evli	2
Katılımcı 2	23	3.sınıf terk	Evli	1
Katılımcı 3	25	İlköğretim mezunu	Evli	4
Katılımcı 4	41	İlkokul mezunu	Evli	2
Katılımcı 5	23	Okur yazar değil	Evli	1
Katılımcı 6	26	İlköğretim mezunu	Evli	2
Katılımcı 7	24	7. sınıf terk	Evli	2
Katılımcı 8	33	Okur yazar değil	Evli	3
Katılımcı 9	21	2. sınıf terk	Evli	1
Katılımcı 10	27	İlköğretim mezunu	Evli	2
Katılımcı 11	32	Okur yazar değil	Evli	4
Katılımcı 12	37	Okur yazar değil	Evli	3

Katılımcılara ilişkin demografik bulgular incelendiğinde katılımcıların yaşlarının 21 ila 41 arasında değiştiği görülmektedir. Katılımcılar arasında en yüksek eğitim düzeyi ilköğretim mezuniyeti olarak kayıtlara geçmiş ve bu düzeyde sadece 3 katılımcı bulunmaktadır. Buna karşın 4 katılımcı okur-yazar olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların hepsinin çocuk sahibi olduğu görülmekle birlikte çocuk sayısı 1 ila 4 arasında değişmektedir.

Temalar ve Kodlar

Araştırma kapsamında toplanan görüşme kayıtlarının incelenmesi ve araştırmacılar tarafından işlenmesi ile aşağıda ifade edilmiş olan tema ve kodlar oluşturulmuştur.

Tablo 2. Tema ve Kodlar

Tema	Kodlar
Aile İlişkileri Teması	Evlenme Şekli Aile Yapısı Çalışmaya Yönelik Düşünceleri

Cezaevi Teması	Cezaevine Girme Sebebi Ceza Süresi Cezaevindeki Giderleri
Sosyal Yardım Teması	SED’i Öğrenme Yolu SED’e İlişkin Algısı SED’i Harcama Kalemleri SED’in Sürekliliği Farklı Sosyal Yardım Türlerinden Faydalanma Durumu

Buna göre araştırma kapsamında “Aile İlişkileri Teması”, “Cezaevi Teması”, “Sosyal Yardım Teması” temaları ön plana çıkmıştır.

Aile İlişkileri Teması

Aile ilişkileri teması, eşleri cezaevinde olan Roman kadınların eşlerinden ayrı sürdürdükleri aile yapısının anlaşılması ve aktarılması adına oluşturulmuştur. Eşleri cezaevinde olduğu halde dışarıda devam eden hayatlarını nasıl idame ettirdikleri, kimlerden destek aldıkları, eşleriyle nasıl evlendikleri gibi sorular ekseninde Roman katılımcıların aile yapılarına ilişkin detaylar ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda, araştırma katılımcılarının tamamının resmi nikahlı evli oldukları görülmüştür. Katılımcılarla görüşme yapılırken evlenme biçimleri sorulmuş ve katılımcılardan 3 tanesi evlenme şekillerinin kaçarak olduğunu ifade etmiştir. Buna göre;

Katılımcı 10: “19 yaşında evlendim kaçarak. Vermediler. Hem onun ailesi de istemiyordu.”

Katılımcı 5: “Ben onu kaçırdım öyle evlendik. Hadi gidelim dedim ona. Annem isteme diyordu. Ben de istiyordum. Annem istemiyordu. Çünkü biz çünkü biz romanız onlar elekçi. Elek yapıyorlar. Onlar da Roman. Aynı bayrak da yaşıyoruz ama isteme dediler ben istedim”

Katılımcı 7: “18’e 1 ay vardı kaçtım...Sevdik birbirimizi... Aileye söylemedim ya.”

Katılımcılardan biri kaçarak evlenme sonrasındaki durumu şöyle ifade etmiştir:

Katılımcı 7 “Büyükler onların evine gitti, sonra biz gittik barıştık.”

Katılımcıların aile ilişkileri teması çerçevesinde katılımcıların buldukları evde kiminle yaşadıkları, öğrenilmek istenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu geniş aile şeklinde yaşadıklarını aşağıdaki ifadelerle belirtmiştir.

Katılımcı 5 : “Şimdi dayım var. Annem zaten 7 kişi. Benim oda ayrı. Aynı evde yaşıyoruz hepimiz. 4 oda var evde. Birinde ben Hayatla (kızı) kalıyorum. Kardeşlerim, annem, dedem. Kardeşlerim, ağabeyim var, üç kız var, dedem, annem, nenem, bir de biz varız.”

Katılımcı 7: “Kayınbabam, ben, iki tane görümcem.”

Katılımcı 12: “Şimdi ben çocuklar biz üç biz dört. iki de çocuklar kardeşimin çocukları altı kişiyiz evde.

Katılımcı 11: “Annem, babam....(duraksama) Ben bir de çocuklarım kalıyoz.”

Araştırmaya katılan katılımcılara çalışıp çalışmadıkları sorulmuştur. Katılımcılar çalışma durumlarını ve çalışmaya ilişkin tutumlarını aşağıdaki şekilde gerekçelendirmiştir.

Katılımcı 3: “İşe giremem nasıl dört tane çocuk okula gidiyo. Eşim cezaevinde. Çünkü izin vermezler. Ben bi de babama da bakıyom. Eltim vefat etti ya .”

Katılımcı 5: “Çalıştırmaz beni hayatta. Ben diyor evlendin mi diyor karımı hayatta çalıştırmam diyor nenesine...(duraksama) Çalışmayı düşünmedim. Eşim beni çalıştırmaz ki çalışmamı istemiyor. Yollamazlar beni işe.

Katılımcı 7: “Beni çalıştırır mı hiç abla. Ben çalışmam abla... Yapamam ben hiç çalışmadım.”

Roman kültürüne mensup katılımcıların çalışma konusundaki yaklaşımları genel olarak eşlerinin çalışma hayatına girmelerine izin vermediği yönündedir. Bu durum katılımcıların işe girme tercihlerinde kendi isteklerinden ziyade eşlerinin isteklerinin ön planda olduğu şeklinde yorumlanabilir. Katılımcıların aile içi ilişkilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin varlığından söz edilebilir.

Cezaevi Teması

Araştırmaya katılan Roman kadınların eşleriyle ilgili görüş ve düşüncelerinin ifade edilmesi, eşin cezaevine düşme sebebinin, eş cezaevindeyken iletişim ve ihtiyaçların nasıl karşılandığına ilişkin bilgilerin ortaya koyulması amacıyla oluşturulmuştur. Bu doğrultuda eşleri cezaevinde olan katılımcılardan 3 tanesi eşlerinin uyuşturucu ticareti yapma suçlarından dolayı cezaevinde olduklarını şu ifadelerle beyan etmiştir:

Katılımcı 5 : “Uyuşturucu satmaktan girdi cezaevine uyuşturucudan.”

Katılımcı 8 : “Eşimin suçu nasıl diyeyim şimdi arkadaş kurbanı. Uyuşturucu yapıyor arkadaş uyuşturucu yapıyormuş ben eşime de benle gel şuraya kadar gidelim demiş. Eşimde hadi diyor o zaman beni de eve at diyor. Eğer arabada uyuşturucular varmış uyuşturucu hap üzerine dediler. Böylelikle yani bir duyduk eşimi cezaevine atmışlar.”

Katılımcı 9: “Uyuşturucudan abla bizim sokakta çok var berbat berbat sokak. Bu işi yapasan da yapmasan da yani bulaşyon.”

Katılımcı 9’un ifadelerinden katılımcıların yaşadıkları mahallede yaygın olan suç türünün mahalle sakinleri üzerindeki etkisini ortaya koyması açısından önemlidir. Özellikle böyle bir işe bulaşmanın kaçınılmaz olarak tanımlanması Katılımcı 9 açısından alternatifsizlik ve çaresizlik algısını ortaya koyar niteliktedir.

Eşlerin ceza süreleriyle ilgili araştırma katılımcılarının ifadeleri ise aşağıdaki gibi şekillenmiştir.

Katılımcı 5: “18 yıl ceza aldı ama yatarı ne kadar bilmiyorum yatarı vardır 10 sene 12 sene.”

Katılımcı 8: “15 sene aldı 4 senedir yatıyor.”

Katılımcı 9: “Vallahi eşimin 12 sene 6 ay.”

Katılımcılar, eşlerinin cezaevinde buldukları süre zarfında belirli ihtiyaçları olduğunu beyan etmiştir. Katılımcılar, eşlerinin cezaevindeki giderlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Katılımcı 3: “Eşim şampuan oluyo mesela yani kap yıkama için kaplarını yıkattırıyor başkasına... Market yazıyor eşimde arkadaşlar öyle işte.

Katılımcı 1 : “Mesela o bana anlattığı kadarıyla arkadaş ortamında 5 kişilik grup kurup yirmişer lira toplayıp yemek masraflarını diziyoarmış. E sigara masrafı var genel ihtiyaçları var o şekilde yani.”

Katılımcı 12: “Sigara içiyor. Koğuş parası var. Ceyran parası var su parası var. Canının istediğini alamıyor yiyemiyor edemiyor sıkıntılıyız yani.”

Katılımcı 9: “İçerdekilerin yazın yazlık eşyaları oluyor mesela kısa kollusudur şortudur kışın ister istemez kazaktır eşofmandır oluyor yani. Sigara içiyorlar.”

Sosyal Yardım Teması

Sosyal Yardım Teması, araştırma katılımcılarının eşleri cezaevindeyken aldıkları sosyal yardım ve desteği nasıl aldıkları, nasıl değerlendirdikleri ve nasıl anlamlandırdıklarını açıklamak üzere oluşturulmuş bir temadır. Araştırmanın ana amacı çerçevesinde tüm katılımcılar Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetinden faydalanmaktadır. Katılımcılar Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetinin varlığından haberdar oluş şekillerini aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Katılımcı 3: "Benim bi arkadaşım vardı şurda yan tarafta o da alıyomuş galiba eşi için. Çıkmış o da eşi. Bana dedi Katılımcı 3 gel dedi yardım yeri var sana yardım yeri gör ben de iyi dedim geldim oraya. Ordan yaptım başladı."

Katılımcı 5: "Yardım alan akrabalar vardı onlar söyledi böyle böyle."

Katılımcı 6: "Cezaevinden.. ee orada yatan insanların eşi oluyormuş çocukları.... Dilekçeyle Ankaraya gönderiyomuş galiba."

Katılımcı 7: "Valla ablalar böyle gelen geçen görüyodum dedi git başvur... Mesela bizim akrabalar eşleri cezaevinde yatıyordu ya.. Mesela ben başvurduğum. Eşim cezaevinde dedim."

Katılımcı 8: "Eşim o zaman buradaki cezaevinde yatıyordu. Yanına gittim. Ben dedi kağıt yazdım sosyal hizmetlere. Ona da içerideki arkadaşları söylemiş."

Katılımcı 1: "Bilmiyordum eşim zaten söyledi bana... Arkadaşının hanımı hani onun da benim gibi çocukları varmış. Nikahı yokmuş imam nikahları varmış. E o işte tavsiye etmiş hani demiş ki ya işte eşinin durumu kötü, hani dertleşiyo arkadaşıyla ya, demiş böyle böyle sosyal hizmetler sosyal yardımlaşmadır oraya gidip başvursun eşin demiş. Nihayetinde o şekilde yaptım."

Katılımcı 12: "Eşim dilekçe yazdırmış cezaevinden benim haberim yoktu."

Katılımcı 10: "O başvurdu eşim. Durumum olmadığından ailem zor durumda olduğu için. Arkadaşları biliyormuş."

Katılımcılar birçoğu SED hizmetini bu hizmet modelinden yararlanan yakınlarından öğrendiğini, geriye kalan önemli kısmı ise eşinin cezaevinde öğrendiğini ve eşinin cezaevinden dilekçe yolu ile başvuru yaptığını beyan

etmiştir. Araştırma katılımcılarına faydalandıkları SED hizmetini nasıl aldıkları ve bu hizmete dönük yönelik düşüncelerine ilişkin ifadeler aşağıdaki şekilde devam etmektedir.

Katılımcı 7: "Dedim yazılmak istiyom..."

Katılımcı 10: "Arkadaşları söylüyormuş buradan aylık çıkıyor diye."

Katılımcı 5: "Kıza veriyorlar işte babası cezaevinde diye veriyorlar mahkum olduğu için. Aylığa bağladılar beni babası cezaevine girdi diye."

Katılımcı 8: "Çocuklarıma bakıyorum diye eşim cezaevinde diye verdiler çocuklarımı yurda istediler ben dedim çocuklarımı veremem. O zaman destek yardım verelim dediler. Aylık başladı aydan aya yani. Destek yardımı veriyorlar onunla geçinmeye bakıyoruz. Eşim mahkum olduğu için mahkum aylığı olarak veriyorlar."

Katılımcı 9: "E aylık alıyoruz... Vallahi ben annem babam eşim cezaevinde olduğu için o yüzden yani. 3 tane mahkum var mesela eşi cezaevinde olanlar normalde alıyor aylık."

Katılımcı 6: "Hani eşim cezaevinde olduğu için maaş alıyorum."

Katılımcı 12: "Eşim cezaevinde çocuklar küçüktü. Okula gelip gelemiyordum maddi durumumuz olmadığından dolayı başvurduk. İşte çoluk çocuk için veriliyor yemesi içmesi için aylık yani.."

Katılımcı 11: "Mahkum aylığı alıyorum ondan idare oluyorum."

Görüldüğü üzere katılımcıların sosyal ve ekonomik destek algısının cezaeviyle önemli ölçüde kesiştiği görülmektedir. Oysa sosyal ve ekonomik destek hizmetinin eşin cezaevinde bulunması sebebiyle verildiğine dair herhangi bir hüküm veya ibare bulunmamaktadır. Söz konusu yanlış algı suçun caydırıcılığını ortadan kaldırma niteliğine sahip önemli bir problem olarak tanımlanabilecektir. Cezaevindeki eşlerde veya cezaevine girmemiş kişilerde, "cezaevi aylığı veriliyor" algısının bulunması suç sonrası aile geçimi konusunda yaşanacak kaygıyı arka plana taşıyabilecek bir husustur.

Araştırma katılımcılarına aldıkları yardımı harcadıkları yerler sorulmuş ve bu doğrultuda aşağıdaki cevaplar derlenmiştir.

Katılımcı 3: "Valla napim abla . Biraz eşime gönderiyom biraz elektrik su veriyoz biraz çoluğuma çocuğuma prima aliyom. Okul harçlığı veriyom."

Katılımcı 4: "Kirayı ödeyebiliyorum."

Katılımcı 5: "Kızıma yemek yapıyorum, ihtiyaçlarını görüyorum. Hastalandı mı hastaneye götürüyorum, ilaçlarını alıyorum. Sigara içiyordum bıraktım günde bir paket içiyordum. Eşimde içiyor. Görüşe gittiğimde bazen ona da (eşi) veriyorum. 750 lirayı kendime de alıyorum. Donluk kestiriyorum geldi mi kazak alıyorum, terlik alıyorum, ceket alıyorum."

Katılımcı 7: "Bu zaten süt içiyo (küçük kızını gösteriyor). Bez alıyorum. Abisine bez takiyom abisi de süt içiyo..... Kendime tüp dolduruyom, erzak aliyom yani öyle geçiniyorum."

Katılımcı 8: "Aylıkla çocuklarıma ilaç aldım eczaneye ödüyorum. Bakkala ödüyorum. İdare etmeye çalışıyorum. Çocukların ihtiyaçlarını üstlerine başlarına, diyelim tüpüm bitti onu alıyorum. Artarsa eşime yolluyorum."

Katılımcı 1: " Çocukların ihtiyaçları mesela aylık bana yatırılan parayı markete gidiyorum evin içinde ne eksik varsa çocuklarımin yiyeceğini alıyorum. Geri kalan mesela eksik kıyafetleri falan varsa ucuz yollu işte çarşıdan pazardan eşofmandı odur budur alıyorum. Oğlum okula gidiyor temiz gitmesini istiyorum. Mesela kalemi defteri bitiyö ona masraf ayırıyorum. Kiramı veriyorum. Onun da (eşi) çok giderleri oluyor da oncağız da idare ediyo işte. Ne yapıp ne edip ben haftada ona 50 lira 30 lira 40 lira hani işte mesela her görüşe gittiğimde yemiyom içmiyom ona yatırıyorum."

Katılımcı 12: "Çoluğuma çocuğuma yiyecek aliyom o parayla. Üstümü başını alıyorum, istediklerini alıyorum, üst giyim eşyası olsun yemek konularında olsun canları ne istediklerini alıyorduk koyuyorduk dolabı."

Katılımcı 9: "Vallahi o para ile annemlere, eşime mahkum parası için ayırıyoruz bir kenara e kendi ihtiyaçlarımız çocukların ihtiyacı."

Katılımcıların SED'i harcama kalemleri incelendiğinde yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamak için bu hizmeti kullandıkları görülmektedir. Bunun yanı

sıra katılımcıların aldıkları ekonomik desteğin bir kısmını cezaevinde bulunan eşlerine gönderdiği yönündeki beyanları dikkate değerdir. Eşlerinin cezaevinde ihtiyaçlarının yanı sıra sigara parası gibi giderleri olduğunu önceki bölümlerde ifade eden katılımcılar yararlandıkları SED hizmetinin bir kısmı ile eşlerinin cezaevindeki giderlerini karşılamaya çalıştıklarını da beyan etmiştir. Katılımcılardan bazıları SED hizmetinden birden fazla kez yararlandıklarını şu şekilde ifade etmiştir.

Katılımcı 5: "Balıkesir'de bir buçuk sene aldım buradan hemen hemen bir seneye yaklaşacak."

Katılımcı 12: "İlk girdiğimde (eşi cezaevine girdiğinde) aylık aldık. 3 sene sonra kesildi. Şimdi cezaevine girdi çocukları yanıma aldım bağlandı."

Eşi cezaevinde olan katılımcılar, eşlerinin ceza süresi dolduktan sonra SED hizmetinin kesildiğini, eşleri tekrar cezaevine girdiğinde yeniden SED hizmetinden yararlanmaya başladığını beyan etmiştir. Eşin cezaevinden çıkmasının ve potansiyel bir iş gücü ve gelir kaynağı olarak değerlendirilmesinin önemli bir etken olduğu söz konusu kesinti, Roman kadınlar tarafından cezaevine girip çıkma durumuna indirgenmiştir. Bu durum sağlanan SED hizmetinin algısının süregelenleşmesine sebep olacak niteliktedir.

SED hizmetinden yararlanan bazı katılımcıların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından verilen diğer yardım türlerinden de yararlandığı katılımcıların şu ifadelerinden anlaşılmıştır:

Katılımcı 8: "Okul parası sosyal yardımlaşmadan okul parası diyorlar ya . Bir onu alıyorum evvel gün aldık işte 140 milyon aldım 3 çocuk için."

Katılımcı 1: "Valla bu çocuk parası işte belli olmuyormuş ablacım. Okul parası diyorlar Yusuf için. 2 aydan 2 aya geliyor o. 70 (TL) aldığın oluyomuş 140 (TL) aldığın oluyomuş hani öyle yani."

Tartışma ve Sonuç

Sosyal ve ekonomik destek hizmeti çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda bulunan ailelerin kendi kendilerine yetebilecek hale gelmeleri amacıyla geçici bir süre ile verilen bir hizmet modelidir. Meslek elemanlarınca yapılan sosyal inceleme neticesinde ailelere mevcut ekonomik durumlarına göre geçici ya da süreli bir ekonomik destek sağlanmaktadır. Ancak sağlanan ekonomik destek

sürekli bir hizmet modeli değildir. Araştırma çerçevesinde katılımcıların SED hizmeti için “aylık”, “maaş” gibi ifadeler kullanmaları dikkat çekicidir. Kullanılan bu ifadeler sürekli olarak her ay devam eden bir ekonomik sistemi ifade etmektedir. Dolayısıyla katılımcıların SED hizmetini sürekli bir hizmet modeli olarak algıladıkları sonucuna varılabilir.

SED hizmeti çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan ailelere çocuklarının kurum bakımına alınmasının önlenmesi için verilen bir destek hizmetidir. Araştırma kapsamında katılımcıların eşlerinin cezaevinde olmasından dolayı bu hizmet modelinden yararlandıklarını ifade ettiği anlaşılmıştır. Katılımcıların SED hizmetini “mahkûm aylığı” şeklinde yorumladıkları göze çarpmıştır. Bu durum katılımcıların eşi cezaevinde olan tüm kadınların SED hizmetinden faydalanabileceği gibi bir düşünceye sahip olabileceklerini göstermektedir. 03.03.2015 tarihli Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin 6. Maddesi (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150303-3.htm>) gereği eşi cezaevinde olmayıp sosyal inceleme ile durumu uygun bulunan veya eşi cezaevinde olmasına rağmen sosyal inceleme ile durumu SED hizmetine uygun bulunmayan haneler bulunmaktadır. Dolayısıyla SED hizmetinin sunumundaki kritik nokta eşin cezaevinde olması değildir.

Kamu kaynaklarınca sunulan yardımların belli bir etnik grup içerisinde olduğundan farklı olarak algılanması kişilerin algı, beklenti ve potansiyellerini etkilemektedir. Özellikle cezaevine düşmenin sosyal yardım gibi bir getirisinin olduğu düşüncesi güven ve bağımlılık oluşturu bir nitelik ortaya koymaktadır. SED yardımı gibi yanlış anlaşılabilen kamusal yardımların tanım ve tanıtımlarının daha etkin şekilde yapılması belli bir döngünün kırılması ve yardımların daha etkin sunumu açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

ASHB, (2020). 15.08.2021 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/> adresinden erişildi.

ASPB, (2016). Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi, 2016-2021, Ankara.

Aşkın, U. (2011). Küreselleşme sürecinde Türkiye’de yaşayan Romanların sosyo-ekonomik durumları ve beklentileri: İzmir ili örneğinde bir alan araştırması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- European Commission Report (2011). 20.08.2021 tarihinde https://ec.europa.eu/health/social_determinants/docs/com2011_173_en.pdf adresinden erişildi.
- Güler, M. & Parlıyan, B. M. (2020). Roman toplumunun kentleş(e)memesi kapsamında suç ve kent ilişkisi: edirne örneği . Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi , 2 (2) , 40-73 . DOI: 10.48118/yykentcevre.829448
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150303-3.htm>, erişim tarihi 12.09.2021
- Kolukırık, S. (2004). Aramızdaki yabancılar: Çingener. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kolukırık, S. (2009). Türk toplumunda Çingene imgesi ve önyargısı, dünden bugüne Çingener. İstanbul: Ozan Yayıncılık
- Loucks N. (2004). 'Prison Without Bars': Needs, support, and good practice for work with Prisoners' Families, Tayside Criminal Justice Partnership and FamiliesOutside, 2004.
- Marsh, A. (2008). Biz buradayız! Türkiye'de Romanlar, ayrımcı uygulamalar ve hak mücadelesi. İçinde: E.Uzpeder, S. Danova/Roussinova, S. Özçelik, S. Gökçen, EDRÖM, ERRC, HYD. Türkiye Çingenerinin Tarihi Hakkında. İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Özkan, A. R. (2000). Türkiye Çingeneri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Taylan, H. H., ve Barış, İ. (2015). Romanlar ve Sosyal Dışlanma. Konya: Çizgi Kitapevi.
- TÜİK (2019). Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri.
- Uzpeder, E., Savelina D., ve Sevgi Özçelik (2008). Biz Buradayız! Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi, Edirne Roman Derneği/European Roma Rights Centre, İstanbul.